

FRODE GRYTEN

—

Muškarci koji nikome ne trebaju

Priče

S norveškoga prevela
Željka Černok

Hrvatsko filološko društvo
biblioteka *književna* smotra

disput

Zagreb, 2019.

1974.

U ljeto 1974. moja se majka zaljubila u čovjeka po imenu Lars Paalgaard. Poslijepodne prije Ivanja osvanuo je ispred naše kolibe u bijelom Fordu T-Bird spuštenu krova. Odveo nas je na vožnju uz obalu, preko mostova i prema moru. Ja i moj brat sjedili smo na stražnjem sjedalu i buljili u tog muškarca koji je tako neočekivano ušao u naše živote. Bio je odjeven u crno odijelo i bijelu košulju. Oko vrata je nosio onu kaubojsku kravatu od dva žniranca pričvršćena srebrnom kopčom u obliku srca. Pušio je cigarete Winston i pjevao uz muziku s radija. Majka nam je objasnila da Lars Paalgaard obožava *convertibles* i da gotovo uvijek vozi sa spuštenim krovom, kakvo god da je vrijeme. Rekla je da je to zato što želi vidjeti nebo iznad sebe, osjetiti topli ili hladni vjetar, udisati miris mora. Ili miris gnoja, dodao je Paalgaard okrenuvši se napola prema nama. Obožavam miris gnoja, rekao je.

Vozili smo se kroz predjele koje nikada prije nisam vidio. Jurili smo uzbrdo i preko mostova, pokraj polja, pokraj malenih imanja raštrkanih po zaljevima i lučicama. Tu i tamo pojavile bi se nove kuće s još neuređenim vrtovima

i travnjacima. Sjedala su slatkasto mirisala, sasvim drukčije nego u našem Opelu. Taj auto straga nije imao sjedala, već nešto što je više sličilo sofi. Majka bi povremeno podigla sunčane naočale na tjeme, htjela je pokazati vozaču da ga gleda. Plava joj je kosa lepršala na vjetru, pokušavala ju je obuzdati plavom maramom. Više nije izgledala kao naša majka. Slušao sam tutnjavu guma i osjećao topao večernji zrak na licu. Moj mlađi brat sjedio je otvorenih usta, kao da i on pjeva. Rekao sam mu da zatvori usta, da izgleda k'o debil.

Nakon nekih pola sata Lars Paalgaard je usporio i skrenuo s ceste. Tu je stajalo nekoliko automobila, a jedan je čovjek u bijelim kratkim hlačama mahao i pokazao mu gdje da parkira. Na šljunku dolje uz more vidio sam vrtuljke i veliki kotač. Čuo sam povike i razgovor. Tek kad smo se spuštali, vidjeli smo koliko je tu ljudi. Hodali su lijevo-desno, besciljno trčali ili stajali u grupicama ili u redovima. Djeca su hodala s balonima i šećernom vatom u rukama. Očevi su pokušavali upecati nagrade malenim metalnim kliještima. Neki su pokušavali pobijediti u kolu sreće, drugi su pucali iz zračnih pušaka ili gađali kantice lopticama. S vrtuljaka su dopirali povici, a kod vlaka smrti stajao je natpis: USUĐUJEŠ LI SE?

Čovjek nekada mora riskirati u životu, rekao je Lars Paalgaard i zavodnički pošakljavao moju majku po rebrima. Nema šanse, rekla je i oslobodila se njegovih ruku. Izvadila je novčanik iz torbice. Da se nađemo kod auta za sat vremena? pitala je i pružila mi pedeset kruna. Uzeo sam novčanicu, ali nisam znao bih li zahvalio ili je vratio. Još nika-da nisam dobio toliko novca od roditelja. Hoću se voziti u autićima, rekao je moj brat i zalijepio se za mene. Fredrik je bio šest godina mlađi od mene. Rođen je prerano i zato je postao mamin ljubimac, rekla mi je da je bila sigurna

da će ga izgubiti. Tih ljetnih tjedana koje smo provodili u drvenoj kući Fredrik se uvijek držao uz mene. Stalno me je pratio, cijelo vrijeme htio je znati gdje sam. Stariji dečki zezali su ga zato što je bio tako malen i mršav. Ja sam bok-sao i bio jezičav, sa mnom se nitko nije usuđivao zajejavati. U zabavnom parku uloge su se zamijenile, ja sam slijedio Fredrika i pustio ga da radi što hoće. Nekoliko me cura zainteresirano pogledavalo hihoćući se, ali ja nisam mogao misliti ni o čemu drugom nego o tome zna li moj otac za ovo s Larsom Paalgaardom. Nisam mogao vjerovati u to. Otac je ostao doma u Oddi jer je radio, plan je bio da će doći sljedeći vikend.

Kad smo se nakon sat vremena vratili gore, Lars Paalgaard i moja majka stajali su naslonjeni na T-Bird. On je izgledao opušteno, s rukama u džepovima i cigaretom u gubici. Ona nam je mahala golemim plišanim medvjedom. Sekundu prije nego što smo došli do njih primijetio sam kako si Paalgaard provjerava šlic. Zatvorio ga je, nasmiješio se majci i nešto joj šapnuo na uho. Zavodljivo se naslonila na nje-ga, što je meni izgledalo skroz krivo. U tom sam trenutku shvatio da nikako nisam izvan opasnosti. Mogao bih biti povrijeđen na način koji bi mogao biti fatalan, i to ne samo zbog vlastitih postupaka nego i zbog tuđih pogrešnih procjena.

Majka je pitala jesmo li se lijepo proveli i jesmo li potrošili sav novac. Nisam joj odgovorio. Fredrik je rekao da smo isprobali dizalicu, kad te bace dvadeset metara u zrak, a onda spuste. To je bilo sve što smo rekli, sjeli smo u auto. Sunce na zalasku obojilo je T-Bird u ružičasto. Paalgaard je dao gas i prašina se podigla. Okrenuo sam se i bacio pogled na zabavni park sa svim tim svjetlucavim lampicama. Na raznim mjestima uz cestu, na rtovima i plažama, ljudi su

zapalili krijesove. T-Bird je samouvjereno klizio dalje. Bio je sasvim drukčiji od svih automobila u kojima sam se ikad vozio. Topli mi je vjetar udarao u lice, čak i pri 70-80 kilometara na sat. Bilo je oko jedanaest sati kad smo skrenuli na cestu koja vodi do odmarališta. Ljudi su još uvijek bili vani, nitko nije htio otići na spavanje i propustiti možda najljepšu noć ljeta. Glasovi iz grupe uzdizali su se u noći poput valova. Sjedili su ispred koliba i pušili, igrali nogomet na travnjaku, većina ih se okupila oko zapaljene vatre dolje kod fjorda. U danima prije Ivanja skupljali smo grane i ostatke naplavina, čak smo pronašli jedan stari čamac. Nismo bili odande, ali nam je bilo važno da naša vatra bude najveća.

Otac nas je svakog ljeta vodio u Skånevik i tu bismo ostali sve do nekoliko tjedana prije početka škole. Odmaralište s kolibama pripadalo je talionici i zaposlenici su se njima mogli besplatno koristiti. Zvali su ih sportske kolibe, iako nikada nisam shvatio zašto, nisu imale nikakve veze sa sportom. Naša je koliba bila obojena u crveno, nalazila se na brežuljku koji je započinjao gore kod ceste i spuštao se prema moru i stijenama koje bi izvirile za vrijeme oseke. Tih ljetnih tjedana cijelo je područje bilo prepuno divlje djece čiji su očevi bili članovi sindikata radnika u kemijskoj industriji. Svi su se poznavali, bilo je to kao da se dio Odde preselio nekoliko desetaka kilometara južnije, u grad koji je bolje mirisao, bolje izgledao i u kojem je navečer puno dulje bilo sunca. Ronili smo i skakali s mola pokraj trgovine. Pecali smo i igrali nogomet po cijele dane. Mi dečki lovili smo domaće cure, one koje nas nisu poznavale otprije i koje je još uvijek zanimalo da nas upoznaju. Cure iz Odde koje su bile zajedno s nama na praznicima davno su otkrile da smo smeće.

Majke bi obično ostajale cijelo ljeto, očevi su dolazili i odlazili, pojavljivali se kad su imali duge vikende ili godiš-

nji. U to sam vrijeme počeo primjećivati da očevi, pa tako i moj vlastiti otac, nisu nešto naročito zainteresirani da što prije dođu u Skånevik. Sami kod kuće mogli su se lijepo opijati, dugo spavati, nitko ih nije gnjavio i prigovarao im, riješili su se žena i djece. Ja sam pak tog proljeća počeo spavati s kćeri direktora tvornice i samo sam čeznuo da se vratim kući. Bila je dvije godine starija od mene i gradom su kružile svakakve glasine o njoj. Nazvala me jednog poslijepodneva i pozvala me da dođem k njoj. Nisam ni slutio da uopće zna da postojim, a glasine o njoj nisu me zanimale. Istuširao sam se i otišao do vile na Toppenu.

No nisam se usudio ni pipnuti je ni bilo što drugo sve do sljedeće prilike kad me je nazvala, a ja se požurio do njezine kuće istim putem. Tada je stavila moju ruku na svoju desnu dojku skrivenu ispod slojeva pulovera, košulje i potkošulje. Ništa nije govorila tog poslijepodneva, samo me je odvušla do spavaće sobe na drugom katu. Nije me zaustavljala ni pregovarala sa mnom, niti je inzistirala da ne smijem ovo ili ono, kao što druge cure rade. Poslije mi je rekla da bi bilo najbolje da odem prije nego što se njezina majka vrati i zatekne nas. Skupio sam svoju odjeću i bacio pogled na nju prije nego što sam izašao u predsoblje. Ležala je polugola s gaćicama na krilu. Bila je mršava i imala svijetlosmeđu kosu skupljenu u konjski rep. Pune usnice i poluzatvorene oči. Zaustavio sam se dolje pokraj prozora s pogledom na grad.

Svaki put kad sam se penjao prema toj kući na seks branio sam se razmišljajući kako je sve to njezina krivica. Ona je nazvala mene. Ona ovo hoće. Ali nisam se mogao zaustaviti. Htio sam slušati njezino disanje dok se mijenja iz osobe koju svi znaju u osobu za koju sam mislio da sam je samo ja vidio. Htio sam je grliti, i biti s njom, i raditi sve ono za što prije nisam ni znao da postoji. Bila je toliko drukčija,

potpuno operirana od srama ili grijeha, njezina požuda nije imala ograda. Nemoj stati, rekla mi je. Nemoj još svršiti, rekla je. Nemoj tako, rekla je. Bolje je ovako, rekla je i pokazala mi. Navečer sam stajao u sobi koju sam dijelio s Fredrikom. Gledao sam gore na upaljena svjetla vile na Toppenu, stajao ondje i čekao da me nazove.

Da si prošao pokraj naše kolibe jedne ljetne noći 1974, siguran sam da bi poželio sjesti s tim ljudima, popiti pivo s njima, porazgovarati o svemu i svačemu, pjevati oko vatre. Poželio bi da je tvoja majka tako lijepa kao moja. Stajao bi ondje i mislio kako je sve savršeno, da barem tako bude za uvijek.

Te večeri kad smo izašli iz T-Birda Lars Paalgaard rukovao se sa mnom i zahvalio mi na ugodnom društvu. Drago mi je da sam te konačno upoznao, rekao je, i ponovio to isto dok se rukovao s Fredrikom. Sjećam se da sam mislio da je on nekakav džentlmen, odnosio se prema nama kao da je želio da shvatimo da to iskreno misli. Nakon što su stražnja svjetla automobila nestala među drvećem, krenuo sam ravno prema kolibi. Majka je viknula za mnom, pitala želim li nešto pojesti, kobasicu ili šniclu. I Fredrik je potrčao za mnom, ali ja sam htio biti sam.

U kolibi mi se činilo da ništa ne stoji na mjestu. Sve mi se vrtjelo, nisam znao bih li legao ili ostao sjediti. Ne sjećam se da sam ikad bio tako bijesan. Izvadio sam sve svoje kasete da pronađem neku koja bi mogla nadglasati pjesmu i priču izvana, ali kasetofon ju je sažvakao, a ja je počeo izvlačiti da je popravim pa onda sve bacio na pod. Nakon nekog vremena došla je majka. Pokucala je na vlastita vrata, kao da nije bila sigurna kako ću reagirati. Rekla je da Marita pita za mene, sjedi dolje kod vatre. Zar ne želiš otići do nje? pitala je majka. Nisam odgovorio. Ne želiš otići do Marite? pitala je.